

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ
ДАНИЛА**

ГАБАКОВСЬКА ХРИСТИНА ВАСИЛІВНА

УДК 340.11(043.3)

**ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПІДХІД ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДОЛОГІЇ У СУЧАСНІЙ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Івано-Франківськ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Приватному вищому навчальному закладі Університеті Короля Данила

Науковий керівник кандидат
юридичних наук, доцент
Котуха Олександр Степанович,
Львівський торговельно-економічний університет,
декан юридичного факультету

Офіційні опоненти: доктор
юридичних наук, професор
Андріїв Василь Іванович,
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені
С.З. Гжицького, завідувач кафедри теорії права;

кандидат юридичних наук, доцент
Кельман Лідія Михайлівна,
Львівський державний університет внутрішніх справ, доцент
кафедри цивільного права та процесу

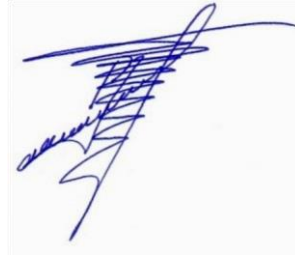
Захист відбудеться «25» червня 2018 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 20.149.01 в Приватному вищому навчальному закладі Університеті Короля Данила за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

Автореферат розісланий «24» травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р.В.

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping, slanted lines that form a stylized, somewhat abstract shape. The signature is positioned between the text 'Р.В.' and 'Зварич'.

Зварич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Як відомо, більшість прагматично орієнтованих юридичних досліджень і розробок не може забезпечити належний рівень надійності результатів без відповідних теоретичних обґрунтувань, які знову ж таки, немислимі без серйозної методологічної бази. Така дослідницька настанова достатньо традиційна для сучасного правознавства і завжди була його сильною стороною. Водночас реалії сьогодення свідчать, що питання методології сучасної юридичної науки досі не розв'язані і перебувають поза сферою основних дослідницьких інтересів. Причина у використанні монометодологічного підходу, тобто у ставленні до пізнання винятково з позицій «матеріалістичної» діалектики, що призводило до певного колапсу.

Усе це вказує на потребу переосмислення теоретичних засад дослідницьких підходів як елемента методології у сучасній юриспруденції, наповнення їх новим змістом з врахуванням реалій сучасності, зважаючи на особливості розвитку правової системи України.

Утвердження принципу наукового плюралізму та відмова від етатистських традицій зумовили у юриспруденції доцільність нових поглядів на види, цінність, стратегію, тактику, якість та аспекти дослідницьких підходів. Сучасна теоретико-правова література з питань досліджуваного процесу, враховуючи міждисциплінарний характер її проблематики, є різноманітною відповідно до поставлених дослідниками пізнавальних завдань та практичних проблем, що вирішуються за допомогою різноманітних дослідницьких підходів. Властиво це сприяло залученню потенціалу фахівців не тільки юридичної науки, а й інших галузей знань. Зокрема, ідеї як видатних західних дослідників права минулого та сучасності (Г. Дж. Берман,

Ю. Габермас, Г.-Г. Гадамер, Г. В. Ф. Гегель, Р. Давид, І. Кант, А. Кауфман, Т. Кун, Х. Кьотц, Р. Лукич, І. Лакатос, К. Поппер, Г. Радбрух, П. Рікер, Г. Рікерт, М. Хайдеггер, Р. Циппеліус та інші), так і сучасних українських дослідників (Д. Гудима, С. Гусарев, О. Кресін, Д. Лук'янов, О. Котуха, С. Стеценко О. Тихомиров, А. Фальковський, І. Шутак та інші).

У другій групі джерел особливо слід відзначити праці С. Алексеєва, В. Андріїва, М. Братасюк, В. Дудченко, Д. Керімова, М. Кельмана, А. Козловського, М. Козюбри, М. Костицького, Н. Крестовської, В. Лемака, Л. Луць, С. Максимова, В. Нерсисянца, Ю. Оборотова, Н. Оніщенко, М. Орзіха, А. Полякова, О. Петришина, Л. Петрової, П. Рабіновича, В. Сирих, О. Скакун, С. Сливки, О. Стовби, М. Тарасова, А. Токарської, І. Честнова та інших. Суттєвий вплив на формування результатів дослідження справили праці представників ідеологічно зневаженого правознавства Галичини та ін., зокрема таких, як С. Дністрянський, Б. Кістяківський, К. Левицький, А. Чайковський, В. Старосольський.

Актуальність теми дисертації зумовлена, низкою важливих обставин. По-перше, монопольним пануванням в юридичній науці протягом десятиліть догматичного позитивізму, розробленого ідеологами радянського тоталітарного режиму. По-друге, з Дня незалежності України так і не відбулося дискусії з фундаментальних правових проблем (про сутність права, методологію юридичної науки, праворозуміння,

юридичну мову та аргументацію, правозастосування тощо), залучення до наукового обігу всього теоретико-правового спадку українських вчених-правників. По-третє, загальнотеоретична наука досі перебуває на старому предметному полі. По-четверте, наявна еkleктика із плюралізмом у процесах глобалізації у праві та необхідність їх адекватного осмислення. По-п'яте, пошук повністю оновлених шляхів, вибору способу дій, виокремлення стратегії, тактики, засобів і підходів до досліджуваного об'єкта. По-шосте, спостерігається незацікавлений розгляд концептуального, стратегічного, тактичного і методологічного аспектів дослідницького підходу. Посьоме, відсутність послідовних правових реформ, орієнтованих на якомога повніше втілення у національну правову систему загальнолюдських і європейських цінностей, брак належної волі до таких реформ у вищих ешелонах влади, інертність доктринального мислення тощо.

Це далеко не вичерпний перелік чинників, що негативно позначаються на стані сучасної юридичної науки в Україні, за якою позиціонується ситуація, коли вчені фактично не впливають на процеси законотворення та реформування державних інститутів, не працюють над створенням науково-теоретичної основи стратегії розвитку правової системи держави, роблячи її заручником ситуативних конфігурацій політичних сил, репрезентованих як у науковому середовищі, так і в парламенті.

Отже, актуальність дослідження сучасного правового розвитку зумовлена як реаліями українського права, його інтеграцією до європейського та світового правового простору, збереженням вітчизняних правових традицій, так і проблемами правового осмислення потреб забезпечення юридичною наукою подальшого правового розвитку України, удосконалення її методології.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри теорії та історії держави і права Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила за напрямом «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер 0116U002342). Автор зосереджував всі зусилля на дослідженні актуальних проблем теорії дослідницьких підходів в юридичній науці.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягала у виявленні сутності дослідницького підходу як елемента методології сучасної юриспруденції та встановлення можливостей застосування цих підходів.

Досягнення цієї мети передбачало вирішення таких *завдань*:

-узагальнення наявних у науковій літературі поглядів щодо розуміння дослідницьких підходів, які відображають інтеграційні тенденції розвитку юридичної науки;

-обґрунтування авторського визначення поняття «дослідницький підхід»;

-аналіз співвідношення дослідницького підходу з такими компонентами методології юридичної науки, як парадигма, підхід, метод, теорія, спосіб тощо;

-всебічне вивчення методології юриспруденції та вияв її складових з метою використання інноваційних методологій та методів інших наук;

-моделювання наукової раціональності в умовах пошуку сучасною юриспруденцією своєї методологічної ідентичності, характеристика особливостей

інваріантного розвитку дослідницького підходу як методології сучасної юриспруденції;

-простеження еволюції дослідницького підходу у сучасній юриспруденції неklasичної методології;

-виявлення цінності, стратегії, тактики, та інших аспектів дослідницьких підходів як чинників утвердження постнеklasичного етапу розвитку методології юриспруденції;

-визначення комплексу операцій для пошуку оптимізації застосування дослідницького підходу;

-виокремлення критеріїв та видів дослідницьких підходів та розкриття основних напрямів змін концептуальних підходів у юриспруденції;

-з'ясування динаміки процесів використання дослідницького підходу;

-виявлення засобів ефективного пошуку та встановлення меж і правил застосування дослідницького підходу для розкриття форм методологічного знання у сучасній юриспруденції.

Об'єкт дослідження – методологія як цілісна теорія, вчення, світогляд.

Предмет дослідження – дослідницький підхід як елемент методології сучасної юриспруденції.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є дослідницькі підходи, методи, а також спеціально-юридичні прийоми і засоби пізнання. Діалектичний підхід дав змогу дослідити та визначити основні властивості, природу дослідницьких підходів, як явища, що знаходиться у взаємодії з іншими міждисциплінарними підходами, функціонує і розвивається відповідно до загальних тенденцій розвитку сучасної юриспруденції (підрозділи 1.1, 1.2; розділи 1, 2, 3). Діяльнісний підхід, зокрема теорія діяльності, уможливив розкриття залежності правових досліджень від суб'єктів, засобів, форм та умов їх здійснення. За допомогою цього підходу прослідковано не стільки дію підходів, скільки функціонування їх окремих складових у їхньому взаємозв'язку та взаємозалежності (підрозділ 2.3, розділ 3). Антропологічний підхід застосовано у процесі визначення основних аспектів взаємозв'язку правових явищ із соціальним середовищем, в якому вони функціонують (підрозділи 1.1, 2.3). Аксиологічний підхід є інтегруючим, він дозволив розкрити компоненти дослідницьких підходів та усвідомлення їхньої цінності у сучасній методології юриспруденції (підрозділи 1.2, 2.3). Герменевтичний підхід використовувався насамперед для аналізу змісту доктринальних джерел, в яких сформульовано найважливіші напрями розвитку методологій загальнотеоретичної юриспруденції (підрозділ 1.1, розділ 3). Типологічний підхід дозволив обґрунтувати наукову класифікацію теоретичних моделей (типів), у яких фіксуються особливості підходів (підрозділ 3.2). Синергетичний підхід став у нагоді для характеристики природи дослідницьких підходів як соціальної системи. Саме синергетична проекція підходу здатна виявити його змістовні аспекти, які можуть ґрунтовно оновити сучасну теорію дослідницьких підходів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2). Міждисциплінарний інноваційний підхід дозволив вивчити об'єкт дослідження в його цілісності, з інтеграцією і взаємодією наукових дисциплін (підрозділи 1.1, 2.2).

У роботі використано формально-логічний метод, який дозволив проаналізувати нові наукові підходи до розуміння поняття «дослідницький підхід», «теорія», «парадигма», «метод», «спосіб», «методика», «методологія», і сприяв можливості встановити їхнє співвідношення. За допомогою системно-структурного методу розглянуто дослідницький підхід як системний елемент методології сучасної юриспруденції (підрозділ 2.3, розділ 3). Застосування феноменологічного методу пізнання дозволило сформувати цілісний погляд на саме поняття підхід, методологія на сучасному етапі розвитку науки (розділи 2, 3). Завдяки порівняльно-правовому методу проаналізовано проблему особливостей аспектів підходу, а саме концептуального, стратегічного, тактичного і методологічного (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); техніко-юридичний метод ужито при визначенні особливостей понятійнокатегоріального апарату дослідження (підрозділи 1.2, 2.3, 3.1, 3.4); метод правового моделювання для визначення перспектив розвитку інноваційної методології у сучасній юриспруденції (підрозділи 1.2, 2.3).

Застосування методів дослідження передбачало використання певних прийомів, з-поміж яких – аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація. За допомогою логічних прийомів сформульовано визначення понять «дослідницький підхід», «парадигма», «метод», «спосіб», «методика», «методологія» та ін. Завдяки структурно-функціональному прийому охарактеризовано основні складові дослідницького підходу: суб'єкти, їх дії, результати, а також сформовано уявлення про методологічні інновації у сучасній юриспруденції.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є однією з перших загальнотеоретичних праць, у якій досліджено теорію дослідницьких підходів як елемента методології сучасної юриспруденції.

Наукова новизна дослідження конкретизована в таких положеннях:
вперше:

- виявлено аспекти дослідницького підходу, а саме: концептуальний, стратегічний, тактичний і методологічний, та на підставі цього обґрунтовано визначення авторського поняття «дослідницький підхід»; у широкому розумінні – це комплекс концептуальних, тактичних та методологічних аспектів пізнання явищ, фактів; у вузькому – термін «дослідницький підхід» застосовується до будь-якого з аспектів, що відповідають практиці вживання цього терміна у науковому дискурсі;

- виокремлено складові методології: перший складається з конкретних засобів і способів дослідження, другий – це приватно-наукова методика, представлена поняттями і принципами; третій – це світоглядна основа, ідеологічна база дослідження;

- визначено додаткові операції щодо пошуку дослідницького підходу до проблеми, яка не вирішується: перехід до характеристики аналогій іншого аспекту явища, яке досліджується; використання в комплексі інших вихідних даних, допусків та уявлень; пошук нових характеристик досліджуваного явища; звуження досліджуваного змісту; переведення явища, що досліджується, в інший предметний клас; пошук рішення з більш загальної точки зору; розширення сфери явища, що вивчається; розширення сфери застосування того чи іншого поняття; нове трактування явища; переоцінка значущості явищ, їх елементів та інших

характеристик; зміна основ теорії; використання нової теорії з іншої галузі знань; вибір іншого об'єкта дослідження; зміна мети дослідження.

удосконалено:

- розуміння методологічного інструментарію наукового пізнання у сучасній юриспруденції;
- методологію творчої пошукової діяльності дослідника та виявлено її складові;
- моделі наукової раціональності в умовах пошуку сучасною юриспруденцією своєї методологічної ідентичності;
- критерії диференціації дослідницьких підходів; *дістали подальший розвиток:*
- положення про співвідношення дослідницького підходу з такими компонентами методології юридичної науки, як парадигма, метод, теорія тощо;
- положення про діалектичний зв'язок методології і діяльності;
- положення про комплекс операцій, які допоможуть відшукати необхідний для тієї чи іншої проблеми дослідницький підхід;
- положення про зв'язок понять термінів «метод», «методика», «методологія»;
- положення про види дослідницьких підходів та розкриття основних напрямів змін концептуальних підходів у юриспруденції;
- знання про зміст понять «парадигма», «теорія», «підхід», «метод», «методика», «методологія», «спосіб» у сфері правового знання.

Практичне значення одержаних результатів. Положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження розширюють обсяг вітчизняних наукових знань про дослідницький підхід як елемент методології у правовій науці. Отримані результати можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших теоретико-правових досліджень і розвитку положень галузевих юридичних наук;
- у нормотворчості – для підвищення рівня методологічного забезпечення законопроекування та правотворчості, оскільки більшість прагматично орієнтованих законодавчих актів не можуть забезпечити досягнення належних результатів без ґрунтовної методології, наукового світогляду;
- у навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Загальна теорія права», «Філософія права», галузевих юридичних навчальних дисциплін, для використання під час підготовки наукових досліджень молодими науковцями, студентами.

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, отримані автором особисто. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки, рекомендації, пропозиції обґрунтовано автором самостійно на підставі особистих досліджень та критичного опрацювання й аналізу значної кількості джерел монографічного, нормативно-правового та соціологічного характеру. Нові ідеї та розробки, пропозиції для впровадження опубліковано без співавторів.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана й обговорена на кафедрі теорії та історії держави і права Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила. Основні положення і висновки дисертації оприлюднено на таких наукових заходах: Міжнародному семінарі «Запобігання і протидія корупції у вищих навчальних закладах» (м. Львів, 8 грудня 2017 р.); III-му Всеукраїнському

круглому столі «Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції» (м. Львів, 8 грудня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування професійного мобільного фахівця: європейський вимір» (м. Львів, 1617 листопада 2017 р.); II-й науковій конференції, присвяченій С. Блицю, О. Кульчицькому, Я. Бурковському «Західноукраїнська психологія вчора та сьогодні» (м. Львів, 12 березня 2018 р.); VII-й Міжнародній науково-практичній інтернетконференції «Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах ближнього зарубіжжя» (м. Львів, 22 грудня 2017 р.); IV-й Всеукраїнській науковопрактичній конференції «Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід» (м. Львів, 27 квітня 2018 р.); науково-практичній конференції «Право та держава у метаантропологічній проекції сучасності» (м. Львів, 27 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено в 12 наукових публікаціях, з яких чотири статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, одна – в науковому періодичному виданні іншої держави, та сім тез у збірках науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 206 сторінок, зокрема, 190 сторінок основного тексту, список використаних джерел (184 позиції) займає 16 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено про зв'язок з науковими планами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологію дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їхню апробацію та публікації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи аналізу дослідницьких підходів у юриспруденції» складається із двох підрозділів, які присвячено аналізу наукових напрацювань з питань теорії дослідницьких підходів та з'ясуванню питань його методології й термінології.

У **підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки досліджуваної проблеми у вітчизняній та зарубіжній літературі»** на основі аналізу наукової літератури охарактеризовано рівень наукового опрацювання питань, які охоплюються предметом дослідження. Також визначено спектр тих загальнотеоретичних положень, які потребують додаткового вивчення у контексті порушеної у роботі проблематики. Йдеться про незадіяні пласти правничої духовної спадщини, яку ми зараз глибоко й захоплено наново відкриваємо її для себе, необхідність поглиблення знань стосовно поняття дослідницький підхід, загальносвітову тенденцію популяризації нових підходів у юриспруденції, яку підтримують вітчизняні та зарубіжні вчені-правники. Підкреслено, що відкриття нових та відносно нових підходів, методів, може і повинно привести до відкриття нових властивостей, рис, значимості державно-правових явищ, їх цінності для суспільства. У цьому практична значимість методології тим

більше посилиться, якщо відкриття буде втілено у практику, реалізоване в життя. Акцентовано увагу на тому, що, попри широке використання «поняття підхід», у юриспруденції немає конкретного визначення його змісту та меж застосування. Зважаючи на це, пропонується визначати дослідницький підхід як комплекс основних вихідних установок, що включає відповідне першочергове уявлення про досліджуваний об'єкт, а також обумовлені у значній мірі цим уявленням стратегію, тактику і засоби вирішення. Виявлено аспекти дослідницького підходу, а саме концептуальний, стратегічний, тактичний і методологічний та на підставі цього обґрунтовано авторське поняття «дослідницького підходу». У широкому розумінні це комплекс концептуальних, тактичних та методологічних аспектів пізнання явищ, фактів. У вузькому розумінні термін «дослідницький підхід» застосовується до будь-якого з аспектів, що відповідають практиці галузевого вживання цього терміна у науковому дискурсі.

Підрозділ 1.2 «Методологія дисертаційного дослідження» присвячено характеристиці підходів, методів, прийомів і засобів, які застосовуються у процесі дослідження. Зазначено, що за допомогою діалектичного підходу з'ясовано основні властивості, природу дослідницьких підходів, як явища, що знаходиться у взаємодії з іншими міждисциплінарними підходами, функціонують і розвиваються відповідно до загальних тенденцій розвитку сучасної юриспруденції. Діяльнісний підхід, зокрема, теорія діяльності, слугує основою для розкриття залежності правових досліджень від суб'єктів, засобів, форм та умов їх здійснення. За допомогою цього підходу прослідковано не стільки дію підходів, скільки функціонування їх окремих складових у їхньому взаємозв'язку та взаємозалежності. Антропологічний підхід використано у процесі визначення основних аспектів взаємозв'язку правових явищ із соціальним середовищем, в якому вони функціонують. Аксиологічний підхід дозволив розкрити компоненти дослідницьких підходів та усвідомлення дослідником цінності підходу у сучасній методології юриспруденції. Для характеристики змісту доктринальних джерел, в яких сформульовано найбільш важливі тлумачення напрямів розвитку методології загальнотеоретичної юриспруденції, використано герменевтичний підхід. Типологічний підхід дозволив обґрунтувати наукову класифікацію теоретичних моделей (типів), у яких фіксуються особливості підходів. Синергетичний підхід спричинив характеристику природи дослідницьких підходів як соціальної системи. Саме синергетична проекція підходу здатна виявити його змістовні аспекти, які можуть ґрунтовно оновити сучасну теорію дослідницьких підходів. Міждисциплінарний інноваційний підхід дозволив вивчити об'єкт дослідження в його цілісності з інтеграцією і взаємодією наукових дисциплін.

У роботі використано формально-логічний метод, який дозволив проаналізувати нові наукові підходи до розуміння поняття «дослідницький підхід», «теорія» «парадигма», «метод», «методика», «методологія», надав можливості встановити їхнє співвідношення. За допомогою системно-структурного методу розглянуто дослідницький підхід як системний елемент методології сучасної юриспруденції. Застосування феноменологічного методу пізнання дозволило сформулювати цілісний погляд на саме поняття підхід, методологію на сучасному етапі розвитку науки. Завдяки порівняльно-правовому методу проаналізовано проблему особливостей

аспектів підходу, а саме концептуального, стратегічного, тактичного і методологічного. Техніко-юридичний метод ужито при визначенні особливостей понятійно-категоріального апарату дослідження. Метод правового моделювання дозволив визначити перспективи розвитку інноваційної методології у сучасній юриспруденції. Застосування методів дослідження передбачало використання певних прийомів, з поміж яких: аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація.

Розділ 2 «Моделі наукової раціональності в умовах пошуку сучасною юриспруденцією своєї методологічної ідентичності» охоплює три питання: конкретизовано концептуальний інваріант класичної методології; запропоновано теоретичний конструкт парадигми некласичної методології та стратегію дослідницького підходу як постнекласичного етапу розвитку методології.

У підрозділі 2.1 *«Інваріанти класичної методології загальнотеоретичної юриспруденції»* зауважено, що це традиційний тип мислення і роздумів, за яким пізнавальний суб'єкт дистанційований від об'єкта пізнання, немов збоку пізнає світ; встановлено, що умовою об'єктивного істинного знання є усунення з пояснення та опису всього, що стосується суб'єкта і засобів діяльності; класична модель раціональності обов'язково передбачає наявність системи взірців, що визначають співмірність і розуміння основних аспектів і сфер буття – природи, суспільства, життя людей, їх діяльності, пізнання, мислення; зазначена модель обстоює відповідний режим реалізації взірців – їх дефункціонування, розповсюдження, закріплення в конкретних формах теоретичної, практичної діяльності дослідників; обґрунтовано, що своєрідною вершиною такої методології у контексті наукового пізнання є логіка, що забезпечує класифікації, узагальнення, процедури зіставлення.

Зазначено, що класична методологія юридичної науки спирається на постулат досягнення істини, формулюючи при цьому різні концепції істини: істина як незмінна і абсолютна властивість ідеальних об'єктів (Платон), як узгодження мислення з самим собою або з його апріорними формами свідомості та мислення (Кант) чи як відповідність знань пізнаваному об'єкту (матеріалізм). Завдання суб'єкта пізнання, в межах класичної методології юриспруденції, за такого розуміння полягає у знаходженні цієї наперед заданої, наявної істини, оскільки основна перепона до неї міститься не в предметі, а у застосуванні розуму людини і пошуку такого підходу, методу, що дає змогу досягти істини.

У підрозділі 2.2 *«Теоретичний конструкт парадигми некласичної методології юриспруденції»* окреслено етап і тип мислення, дії, розмірковування, пов'язані з критичною реакцією на класичні взірці, з кризою класики щодо неспівмірності абстрактного суб'єкта пізнання як конкретним індивідам, так і еволюції природи; зроблено висновок, що з пошуком ресурсів інтенсивної діяльності в усіх сферах практики та розширення зони формовияву людської суб'єктивності; звідси обґрунтування ідеї відносності об'єкта до засобів та операцій діяльності; відмова від класичного онтологізму й усвідомлення залежності наукових фактів від конкретних ситуацій та методів. Зважаючи на наявні трактування поняття «парадигма» і додатково проаналізувавши властиві їй ознаки, запропоновано дещо оновлене її визначення, а саме: парадигма – це панівна система ідей, теорій, норм, підходів, методів і критеріїв дослідницької діяльності, котра дозволяє вченим, а з їх

допомогою та через інститути науки і культури всьому суспільству, отримати певне бачення світу і місця в ньому людини, уможлиблює відносно успішне вирішення світоглядних суспільних завдань та проблем, слугує еталоном наукового мислення і пошукової діяльності. У запропонованій дефініції деталізовано те, що парадигма це еталон мислення, що забезпечує безперервність певної наукової чи світоглядної традиції. В межах однієї парадигми можуть існувати декілька теорій. Відповідно до такого розуміння зроблено висновок, що неklasична раціональність і, відповідно, неklasична методологія передбачає комунікацію, діалог, консенсус. Комунікація, що викладена в формі діалогу, є основою методології неklasичної методології юриспруденції.

У підрозділі 2.3 «*Стратегія розвитку дослідницьких підходів як чинник утвердження постнеklasичного етапу розвитку методології юриспруденції*» зазначається, що це тип мислення, рацію та подекуди іррацію розмірковування, що максимально розширює поле досліджуваних об'єктів шляхом співвіднесення про складні, історично розвиткові системи, у т.ч. й людину, не лише із засобами, а й ціннісно-цільовими структурами діяльності, передбачаючи експлікацію внутрішньонаукових вартостей та їх зіставлення із соціальними цілями і цінностями; з'ясовано, що з появою постнеklasичної раціональності виникає новий тип взаємодії гуманітарних і природничих наук, а також похідних від них, що переконливо свідчать про істотні зміни в структурі знань.

Зауважено, що це стосується й сучасної юриспруденції, в якій поступово утверджується нова, постнеklasична парадигма методології досліджень. Потужним чинником у цьому процесі є дослідницькі підходи, поява яких як самостійного компонента в системі методології юриспруденції, вже яскраво свідчить про набуття нею нового забарвлення. Плюралізм підходів є втіленням постнеklasичного етапу розвитку методології юриспруденції, відображенням поліморфізму правового пізнання та гносеологічної ситуації в праводержавознавстві в цілому. Саме введення в систему методології юриспруденції поняття підходу імпліцитно орієнтує на ціннісне ставлення до права та правових явищ. В постнеklasичній методології юриспруденції найбільший попит мають дослідницькі підходи, що в своїй основі містять ціннісну складову, певне ціннісне "ядро", фундаментальну ціннісну ідею, що детермінує стратегію дослідження.

Розділ 3 «Дослідницький підхід у контексті сучасної юриспруденції», який складається з чотирьох підрозділів, які мають методологічний характер і присвячені видам, пізнавальній цінності та аспектам дослідницького підходу.

Підрозділ 3.1 «Дослідницький підхід як елемент методологічного знання у комунікативному процесі розвитку юридичної науки» має певною мірою методологічний характер. На основі аналізу літератури зазначено, що проблематику дослідницьких підходів досить плідно досліджували ряд авторів, які підкреслювали, що підхід повинен виступити методологічним і теоретичним відображенням цієї сфери міждисциплінарних досліджень. Дослідницький підхід, як спосіб організації пізнавального процесу в конкретній науці, фіксує не тільки інструментальну сторону пізнання, але і світоглядну, загальнотеоретичну. Його використання в методологічних дослідженнях було обумовлене ситуацією інтенсивних міждисциплінарних зв'язків,

в яких суттєво актуалізується завдання виявлення, з одного боку, якісної специфіки певної науки, а з іншого боку – особливих методологічних утворень, що виникають у внутрішньодисциплінарному комунікативному процесі певної науки, коли в нього починають включатись компоненти, що сформувались в іншій науці (теорії, методи, поняття і т.п.).

Зауважено, що «механічне» застосування визнаної методології не лише не гарантує отримання нових знань про предмет дослідження, а й навіть і засвідчує недостатній потенціал суб'єкта, який прагне займатися науковою діяльністю. Пояснюється це, насамперед, і тим, що наукова методологія не може бути обмежена тільки раціональними складовими. Будь-яке наукове дослідження не обходиться без таких, певною мірою ірраціональних речей, як, наприклад, інтуїція або осяяння, наявність або відсутність яких здебільшого пов'язано з особливостями будови мисленнєвої діяльності конкретної особи. Зазначається, що дослідницькі підходи проявляють свої ознаки лише в реальному науковому процесі, тобто при взаємодії з іншими методологічними підходами. Контур такої взаємодії визначається підходом, який є системоутворюючим для методології пізнання права. Зокрема, це проявляється в тому, що зміст інших методологічних засобів визначається внутрішніми ресурсами підходу та ступенем їх відповідності наявним потребам в отриманні теоретичного знання про правову реальність.

У підрозділі 3.2 «*Види дослідницьких підходів у юриспруденції*» обґрунтовується провідна теза, за якою дослідницький підхід проявляється лише в реальному науковому процесі, тобто при взаємодії з іншими методологічними підходами, які у межах певного дослідження можуть утворювати систематизовану єдність. Формат такої взаємодії визначається типом юридичного світогляду, який є системоутворюючим чинником для методології пізнання права. Аналіз дефініцій дослідницького підходу на різних етапах розвитку правознавства підтверджує існування єдності розкриття його змісту через рефлексію процесів формування права та практики застосування правових приписів при свідомому неврахуванні соціальних умов, соціального контексту нормативності.

Звернуто увагу на те, що методологія сучасної юриспруденції не може бути охарактеризована лише на основі одного домінуючого у дослідницькій сфері підходу, оскільки сучасне загальнотеоретичне правознавство вже давно не схоже на «юриспруденцію понять» XIX ст., а його методологія не обмежується використанням лише формально-логічних та понятійних форм. Поступове розширення предметної сфери, як і наукового інтересу, поява нових «онтологій права» уможливили застосування певних комбінацій різних методологічних підходів.

Відзначено, що система методологічних підходів динамічна і принципово «незамкнута», відкрита для адекватного реагування на суспільний контекст розвитку науки. Якщо в період формування «класичної» юридичної науки Нового часу (XVII-XVIII ст.ст.) застосовувались тільки два підходи (крім догматичного) – порівняльно-історичний та аксіологічний, то в сучасній юриспруденції, крім них, – ще філософський, релігійний, історичний, герменевтичний, порівняльний, діяльнісний, соціологічний, інформаційний, системний, антропологічний, комунікативний, потребовий, організаційний, кібернетичний, синергетичний, феноменологічний,

ідеалістичний, матеріалістичний, семіотичний, міждисциплінарний, інституційний і деякі інші. Охарактеризовано особливості епістемологічного статусу окремих підходів, що є новими для сучасного комунікативного наукового процесу.

У підрозділі 3.3 «Конструктивна роль поняття «підхід», «метод», «спосіб» у царині правового знання» пізнавальна цінність «підходу» пояснюється тим, що в межах змісту: а) «віддзеркалюється» емпіричний базис наук; б) розмаїтість наявних методів, методик дослідження; в) визначаються вихідні філософські та світоглядні принципи, що забезпечують цілісність підходу. Конкуренція різних підходів є фактором отримання справді значимих результатів. Саме вибір адекватного параметру об'єкта, який досліджується, забезпечує успіх пошукової діяльності. Окрему увагу приділено методу – як певній сумі початкових (загальних, не уточнених) знань про предмет, які так упорядковані, що саме цей предмет знаходить у ній відображення, і до того ж ці знання задають шлях поглиблення й уточнення знань про нього. Інакше кажучи, це система принципів, що відображає сутність і специфіку предмета та задає спрямованість подальшого його дослідження. Все інше, мабуть, належить способу. Що, де і коли знайти, який інструмент застосувати, як його повернути – все це визначається, переважно, метою, передбаченою якістю або формою продукту. Мета і спосіб – це організація практики, що приводить до реального досягнення результату пізнавальної діяльності.

Констатується, що якість дослідницького підходу полягає у тому, чи сприяє він, чи ні, а якщо сприяє, то у якій мірі, вибраний підхід вирішенню цієї проблеми. В залежності від характеру якості підхід може бути адекватний чи неадекватний, неадекватний частково чи повністю, тобто хибний. Мета дослідження полягає, зрозуміло, у пошуку адекватного підходу, методу, способу. Вирішення цього завдання суттєве, оскільки від нього залежить успіх усієї наступної діяльності і, як правило, досить важкої праці.

У підрозділі 3.4 «Аспекти дослідницького підходу у юриспруденції» констатовано, що на початку досліджуваного процесу перед ученим постає ціла низка питань, які стосуються того, як його здійснити, який вибрати спосіб дій щодо об'єкта, в якому аспекті чи ракурсі досліджувати його, з яких позицій, уявлень чи теорій розглядати. Усе це і складає сутність дослідницького підходу до проблеми. Його можна визначити як комплекс основних вихідних установок, що включає відповідне першочергове уявлення про досліджуваний об'єкт, а також обумовлені у значній мірі цим уявленням стратегію, тактику і засоби вирішення. Перераховані у цьому визначенні компоненти можна розглядати як аспекти підходу, а саме концептуальний, стратегічний, тактичний і методологічний.

Визначено додаткові операції щодо пошуку несподіваного підходу до проблеми, яка не вирішується: перехід до іншої сторони, до аналогій іншого аспекту явища, яке досліджується; використання інших вихідних даних, допусків та уявлень; пошук нових характеристик досліджуваного явища; звуження досліджуваного змісту; актуалізація явища, яке досліджується в іншому предметному класі; пошук рішення з більш загальної точки зору; розширення сфери явища, яке вивчається; розширення сфери застосування того чи іншого поняття; нове трактування явища; переоцінка значимості явищ, їхніх елементів та інших характеристик; зміна основ теорії;

використання нової теорії з іншої галузі знань; вибір іншого об'єкта дослідження; зміна мети дослідження.

Окрім описаних, наявний ряд творчих операцій, таких, як: постановка нової проблеми, зміна методу дослідження, перенесення методу із одної галузі в іншу, нестандартне застосування традиційного методу, опертя на інші методологічні принципи, вибір інших онтологічних основ і установок дослідження.

Обґрунтовано, що динаміка процесу використання дослідницьких підходів проявляється перш за все у їх зміні. Ця зміна часто здійснюється у формах, які підпорядковані діалектичним законам ірностей.

ВИСНОВКИ

У висновках роботи узагальнено результати проведеного дослідження, що дає змогу сформулювати низку теоретичних положень, які відображають наукову новизну та можуть привернути увагу науковців до дискурсу з приводу порушеної проблематики. Отже:

1. На основі аналітичного осмислення наукознавчої літератури з проблем дослідницьких підходів зазначено той факт, що ми тотально обкрадені у своїй духовній спадщині, ми наново відкриваємо її для себе. Тож доводиться надолужувати втрачений досвід через ідеологічні причини і саме тепер, нам у великій потребі (спадок) незаангажованих учених, які сформулювали саму суть дослідницького підходу, а тепер своїми напрацюваннями спонукають до осмислення проблеми юридичної методології. Але думка правнича щодо теорії дослідницьких підходів за сумною вітчизняною традицією досі не сформована. Дослідницькі підходи у сучасній юриспруденції належать до наукових проблем, і традиційно визначаються як методологічні. Вони виникають на межі різних наукових дисциплін і відображають інтегративні тенденції в розвитку юридичної науки. Об'єкти, які вивчаються з їх допомогою дають можливість отримати нове знання. Дослідницькі підходи є відмінними від методів і намагаються надати досліджуванним об'єктам шлях до наукового пізнання, визначити динаміку розвитку правових явищ, право вченого на вибір методології.

2. Встановлено, що загальносвітову тенденцію популяризації нових підходів у юриспруденції підтримують вітчизняні та зарубіжні вчені-правники. Зазначено, що відкриття, застосування та опис будь-якого нового підходу, методу, прийому, способу, які відомі іншим наукам, проте в юриспруденції й досі не застосовувалися (назвемо це відносно новим) – усе це складає елемент наукової новизни в методології юриспруденції. Але використання нових та відносно нових підходів, методів може і повинно привести до відкриття нових властивостей, рис, значимості державноправових явищ, їх цінності для суспільства. У цьому практична значимість методології, вона тим більше посилиться, якщо відкриття буде втілено у практику, реалізоване в житті суспільства і буде сприяти його прогресу.

3. Попри широке використання «поняття підхід» у юриспруденції немає конкретного визначення його змісту та меж застосування; пропонується визначити підхід як комплекс основних вихідних установок, що включає відповідне першочергове уявлення про досліджуваний об'єкт, а також обумовлені у значній мірі

цим уявленням стратегію, тактику і засоби вирішення. Зважаючи на наявні трактування поняття «парадигма» і додатково проаналізувавши властиві їй ознаки, запропоновано дещо оновлене її визначення, а саме: парадигма – це панівна система ідей, теорій, норм, підходів, методів і критеріїв дослідницької діяльності, що дозволяє вченим, а з їх допомогою через інститути науки і культури всьому суспільству, отримати певне бачення світу і місця в ньому людини, уможлиблює відносно успішне вирішення світоглядних суспільних завдань та проблем, слугує еталоном наукового мислення і пошукової діяльності. У запропонованій дефініції деталізовано те, що парадигма – це еталон мислення, що забезпечує безперервність певної наукової чи світоглядної традиції. В межах однієї парадигми може існувати кілька теорій.

Відповідно до такого розуміння зроблено висновок, що неklasична раціональність і, відповідно, неklasична методологія передбачає комунікацію, діалог, консенсус. Комунікація, що викладена в формі діалогу, є основою методології неklasичної методології юриспруденції.

Доведено, що пізнавальна цінність «підходу» пояснюється тим, що в межах його місту: а) «віддзеркалюється» емпіричний базис наук; б) розмаїтість існуючих методів, методик дослідження; в) визначаються вихідні філософські та світоглядні принципи, що забезпечують цілісність підходу. Конкуренція різних підходів є фактором отримання справді значимих результатів. Саме вибір адекватного параметру об'єкта, який досліджується забезпечує успіх пошукової діяльності. На відміну від методу дослідницький підхід дозволяє ставити та відшукувати більш складні науковопізнавальні завдання, що підтверджується розширенням його пізнавального інструментарію. Окрему увагу приділено методу – як певній сумі початкових (загальних, не уточнених) знань про предмет, які так упорядковані, що саме цей предмет знаходить у ній відображення, і до того ж ці знання задають шлях поглиблення й уточнення знань про нього. Інакше кажучи, це система принципів, що відображає сутність і специфіку предмета і задає спрямованість подальшого його дослідження. Все інше, мабуть, належить способу. Що, де і коли знайти, який інструмент застосувати, як його повернути – все це визначається, переважно, метою, передбаченою якістю, або формою продукту. Сутнісно меті спосіб – це організація практики, що приводить до реального досягнення.

Констатується, що якість дослідницького підходу полягає у тому, чи сприяє він чи ні, а якщо сприяє, то у якій мірі, вибраний підхід вирішенню цієї проблеми. В залежності від характеру якості підхід може бути адекватний чи неадекватний, неадекватний частково чи повністю, тобто хибним. Мета дослідження полягає, зрозуміло, у пошуку адекватного підходу, методу, способу. Вирішення цього завдання суттєве, оскільки від цього залежить результативність успіх усієї пізнавальної діяльності.

4. Визначившись термінологічно, з'ясувавши місце, окресливши об'єкт і предмет даного дослідження, порівнявши об'єкт, який розглядається з наявними дослідженнями у сфері юриспруденції, що виражені у письмовій формі, залишається уточнити методологію дослідження. Останню, видається, слід розглядати як таку, що складається з трьох компонентів. Перший складається з конкретних засобів і способів

дослідження, деякі з них можуть не бути придатними з принципових міркувань, наприклад, метод безпосереднього спостереження чи експерименту, або метод порівняльно-правового чи порівняльно-історичного аналізу, навпаки може виявитися цілком продуктивним. Другий компонент складає особливе у методології, це приватно-наукова методика, представлена поняттями і принципами. Накінець, третій компонент – це світоглядна основа, ідеологічна база дослідження. Ідеологія, яка розуміється не у сенсі агітації і пропаганди, а у стратегічному значенні – наука про ідеї. Автор констатує, що «роздержавлення» методології збагачує, демократизує пошук істини, стимулює дослідницьку енергію, дозволяє більш повно й всебічно осягнути предмет дослідження. Окрім того, ніколи не існувало, не існує й не існуватиме методології юриспруденції, цілком нейтральної, тобто соціально «очищеної» від впливу на неї загального світогляду, переконань і установок дослідника.

5. Відповідно до моделей наукової раціональності, що були домінуючими в певний період розвитку світоглядної реальності, методологія юриспруденції в своєму розвитку пройшла три основних етапи: 1) класичний; 2) некласичний; 3) постнекласичний. В кожному з етапів розвитку методології юриспруденції були розроблені, введені та плідно використовувались нові засоби пізнання та йшов процес розширення вже наявних. З введенням нових засобів пізнання та докорінним оновленням існуючих і починається наступний етап розвитку методології юриспруденції, що формується як альтернатива світоглядно-методологічним орієнтирам попередньої епохи. Основою класичного етапу розвитку методології юриспруденції є принципи та методи; своєрідною вершиною такої методології у контексті наукового пізнання є логіка, що забезпечує класифікації, узагальнення, процедури зіставлення. Ці компоненти відрізняються від підходів та парадигм, поняття яких були введені в науковий дискурс у некласичний і постнекласичний етапи розвитку методології пізнання.

6. Плюралізм підходів є втіленням постнекласичного етапу розвитку методології юриспруденції, відображенням поліморфізму правового пізнання та гносеологічної ситуації в праводержавознавстві в цілому. Саме введення в систему методології юриспруденції поняття підходу імпліцитно орієнтує на ціннісне ставлення до права та правових явищ. В постнекласичній методології юриспруденції найбільший запит мають дослідницькі підходи, що у своїй основі мають ціннісну складову, певне ціннісне “ядро”, фундаментальну ціннісну ідею, що детермінує стратегію дослідження.

7. Встановлено, що дослідницький підхід як спосіб організації пізнавального процесу в конкретній науці фіксує не тільки інструментальну сторону пізнання, але і світоглядну, загальнотеоретичну ціннісну, стратегічну, тактичну і якісну складові. Його використання в методологічних дослідженнях було обумовлене ситуацією інтенсивних міждисциплінарних зв'язків, в яких суттєво актуалізується завдання виявлення, з одного боку, якісної специфіки певної науки, а з іншого боку – особливих методологічних утворень, що виникають у внутрішньо-дисциплінарному комунікативному процесі певної науки, коли в нього починають включатись компоненти, що сформувались в іншій науці (теорії, методи, поняття і т.п.).

З'ясовано, що дослідницькі підходи відображають тенденції в розвитку правової науки, вони висувають на передній план певні концептуальні ідеї з різних сфер інтелектуального освоєння дійсності. Підходи виступають засобом юридизації ідей, що мають значення для методологічної культури юриспруденції і, які з'явилися у надрах класичної, некласичної і постнекласичної науки. Отже, дослідницькі підходи набувають все більшого значення у методології сучасної юриспруденції, надаючи їй потужного імпульсу для подальшого розвитку.

8. Обґрунтовано, що наукова методологія має свої критерії і види дослідницьких підходів, оскільки вона не може бути обмежена тільки раціональними складовими. Будь-яке наукове дослідження не обходиться без таких, певною мірою ірраціональних речей, як, наприклад, інтуїція або осяяння, наявність або відсутність яких, здебільшого пов'язано з особливостями будови мисленевої діяльності конкретної особи. Зазначається, що дослідницькі підходи проявляють свої ознаки лише в реальному науковому процесі, тобто при взаємодії з іншими методологічними підходами. Контур такої взаємодії визначається дослідницьким підходом, який є системоутворюючим для методології юриспруденції. Зокрема, це проявляється в тому, що зміст інших методологічних засобів визначається внутрішніми ресурсами дослідницького підходу та ступенем їх відповідності сконденсованим потребам у отриманні теоретичного знання про правову реальність.

9. Виокремлено додаткові творчо вивірені (обґрунтовані) операції щодо пошуку авторського дослідницького підходу до проблеми, яка складно вирішується або не вирішується: перехід до альтернативних характеристик явища, яке досліджується; використання інших вихідних даних, припущень та уявлень; звуження досліджуваного змісту; анологізація явища, яке досліджується, з іншим предметним класом; пошук рішення з загальної позиції (від загального до конкретного); розширення сфери явища, яке вивчається; розширення сфери застосування того чи іншого поняття; нове трактування явища; причиново-наслідкова або темпоральна переоцінка значимості явищ, їх елементів та інших характеристик; зміна основ теорії; використання нової теорії з іншої галузі знань; вибір іншого об'єкта дослідження; зміна мети дослідження. Обґрунтовано, що динаміка процесу використання дослідницьких підходів проявляється перш за все у їх зміні. Ця зміна часто здійснюється у формах, які підпорядковані діалектичним закономірностям.

Відзначено, що система методологічних підходів динамічна і принципово «незамкнута», відкрита для адекватного реагування на суспільний контекст розвитку науки. Якщо в період формування «класичної» юридичної науки Нового часу (XVII-XVIII ст.ст.) застосовувалися тільки два підходи (крім догматичного) – порівняльно-історичний та аксіологічний, то в сучасній юриспруденції, крім них, – ще і філософський, релігійний, історичний, герменевтичний, порівняльний, діяльнісний, соціологічний, інформаційний, системний, антропологічний, комунікативний, потребовий, організаційний, символічний, кібернетичний, синергетичний, феноменологічний, антологічний, ідеалістичний, матеріалістичний, семіотичний, міждисциплінарний, організаційний, інституційний і деякі інші. Охарактеризовано особливості епістемологічного статусу окремих підходів, що є новими для сучасного наукового комунікативного процесу.

10. Отже, одним з основних методологічних правил наукового пошуку є множинність підходів. Така установка є необхідною в умовах інформаційної і методологічної невизначеності, у якій, як правило, перебуває будь-який дослідник, який намагається вирішити неординарну проблему. Така установка є гарантією успіху пошукової діяльності. Якщо це правило не під силу вирішити одному вченому, то воно в кінцевому підсумку реалізується колективним інтелектом. Проте знання особливостей реалізації цього правила в історії пізнання допомагає кожному вченому більш ефективно користуватися ним, роблячи свою роботу більш продуктивною.

Різноманітність підходів, допомагає отримати знання про різні сторони явища або про одну і ту ж сторону, але у різних ракурсах, передбачає обов'язковість наступної операції синтезу, об'єднання окремих результатів у цілісний, для чого необхідний єдиний принцип, що об'єднує, або надання гомогенності когерентності різним відображенням того чи іншого явища, або її сторони. Синтез дозволяє скоригувати недоліки результатів різних підходів, у тому числі позбутися протилежностей, як несумісних явищ, дати їм єдине пояснення або тлумачення. У результаті цієї операції вдається визначити роль і значущість кожного з підходів і тим самим зупинити протистояння і боротьбу, які мали місце на стадії різнобічності використання різних підходів.

Безсумнівно, методологічних новацій у сучасному науковому пізнанні багато, але в нашому дослідженні виділені стратегічні новації в сучасній методології і тактичні, у вигляді конкретних новітніх методів наукового пізнання. Дослідження методологічних новацій у сучасному науковому пізнанні вимагало вирішення наступних завдань. Поперше, пояснення сутності методології наукового пізнання не тільки як сукупності методів, але і як інструменту збільшення нового знання. По-друге, обґрунтування нових інновацій в методології вимагало розкриття сутності міждисциплінарного підходу, в центрі якого опинився системний підхід, у змісті якого виділено три основні парадигми, відповідні етапам розвитку системного підходу, обґрунтовано їхній зміст. По-третє, через нові форми взаємозв'язку всіх гілок наукового знання розкрита парадигма цілісності та інтегративності наукового знання. По-четверте, обґрунтування синергетичного підходу розкрило процес формування нового понятійного апарату в сучасному науковому мисленні, особливо таку його рису, як нелінійність. По-п'яте, звернуто увагу на посилення нетрадиційних засобів і методів пізнання. Розкрито і взаємозв'язок з вимогами наукової методології. В якості новітніх методологічних вишукувань в сучасній науці розкриваються метод абдукції, метод комп'ютеризації, метод «кейсів». Всі стратегічні і тактичні новації в методології сучасного наукового пізнання відображають творчий характер їх розвитку пізнаючим суб'єктом. Серед засобів творчої пошукової діяльності слід розрізняти, по-перше, такі підходи, методи і прийоми, які використовуються у будь-якому виді наукового пізнання – емпіричному і теоретичному, по-друге, такі, які характерні тільки для емпіричного пізнання, і потретє, ті які застосовуються у теоретичному пізнанні. Теорія права покликана адаптувати нові методи наукового дослідження, в тому числі з інших дисциплін (лінгвістики, антропології, соціології та ін.), що дозволяють адекватно сучасним умовам вивчати правову реальність.

11. Констатовано, що на початку досліджуваного процесу перед ученим постає ціла низка питань, які стосуються його здійснення, щодо об'єкта, в якому аспекті чи ракурсі досліджувати його, з яких позицій, уявлень чи теорій розглядати. Усе це і складає сутність дослідницького підходу до проблеми. Його можна визначити як комплекс основних вихідних установок, що включає відповідне першочергове уявлення про досліджуваний об'єкт, а також обумовлені у значній мірі цим уявленням стратегію, тактику і засоби вирішення. Виявлено аспекти дослідницького підходу, а саме концептуальний, стратегічний, тактичний і методологічний і на підставі цього обґрунтовано авторське поняття «дослідницького підходу». У широкому розумінні – це комплекс концептуальних, тактичних та методологічних аспектів. У вузькому розумінні термін «дослідницький підхід» застосовується до будь-якого з аспектів, що відповідають галузевій практиці вживання цього терміна.

Реалістичний підхід до правових явищ вільний від спекулятивних ідей та уявлень, чітких логічних міркувань критичного ставлення до апріорних і гіпотетичних надбудов, створених і застосованих у пізнавальних цілях нових підходів, методів, методик – ось основні елементи нової методології.

Розглянуті дослідницькі підходи, методи, прийоми охоплюють лише певну частину методологічних засобів пошукового етапу, які характеризуються діалектичними рисами. Проте і вони показують, що у нашому науковому пізнанні функціонує не тільки діалектична логіка, але й діалектична методологія, яка й надалі залишається актуальною темою перспективних досліджень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Габаковська Х.В. Характерні особливості впливу римського права на правові системи Західної Європи. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 855. С. 136-142.
2. Габаковська Х.В. Проблема буття людини: цивільно-правовий підхід. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2017. № 861. С. 88-96.
3. Габаковська Х.В. Аксиологічна природа права: теоретико-пізнавальний підхід. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2017. № 865. С. 67-72.
4. Габаковська Х.В. Передумови інституалізації дослідницького підходу у правознавстві. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2018. № 6. С. 26-36.
5. Габаковська Х.В. Методологія як самобутня сфера довершеної мислєдїяльності. KELM (Польща). 2017. № 4 (20). С. 82-89.
6. Габаковська Х.В. Дїалектичний зв'язок методологїї і дїяльності дослідника. Формування професійного мобільного фахівця: європейський вимір:

Тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 16-17 лист. 2017 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 39-44.

7. Габаковська Х.В. Межі та правила застосування дослідницьких підходів. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції: Матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників III Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 8 груд. 2017 р.). Львів: ЛДУВС, 2017. С. 34-38.

8. Габаковська Х.В. Методика запобігання корупції в Україні. Запобігання і протидія корупції у вищих навчальних закладах: Тези Міжнародного семінару (м. Львів, 8 груд. 2017 р.). Львів: ЛНУ ВМ та Б ім. С.З. Гжицького, 2017. С. 56-58.

9. Габаковська Х.В. Правовий аспект методологічного пізнання сучасного правознавства. Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах ближнього зарубіжжя: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції (м. Львів, 22 груд. 2017 р.). Львів: ЛТЕУ, 2017. С. 120-122.

10. Габаковська Х.В. Осмислення наукових теорій у правознавстві: діалектика співіснування. Західноукраїнська психологія вчора та сьогодні: Матеріали II наукової конференції, присвяченої С. Блицю, О. Кульчицькому, Я. Цурковському (м. Львів, 12 бер. 2018 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2018. С. 397-408.

11. Габаковська Х.В. Українська держава Павла Скоропадського: підходи до аналізу помилок минулого, щоб не повторювати їх сьогодні. Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 квіт. 2018 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2018. С. 72-75.

12. Габаковська Х.В. Теоретична концептуалізація дослідницького підходу. Право та держава у метаантропологічній проекції сучасності: Матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, 27 квіт. 2018 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2018. С. 5356.

АНОТАЦІЯ

Габаковська Х.В. Дослідницький підхід як елемент методології у сучасній юриспруденції. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Приватний вищий навчальний заклад Університет Короля Данила, ІваноФранківськ, 2018.

Робота присвячена обґрунтуванню основних положень теорії дослідницьких підходів як елемента методології сучасної юриспруденції. Досліджено особливості процесу формування дослідницьких підходів у сучасній юриспруденції, які належать до наукових проблем, і традиційно визначаються як методологічні. Вони виникають на межі різних наукових дисциплін і відображають інтегративні тенденції в розвитку юридичної науки. Об'єкти, які вивчаються при їх допомозі дають можливість отримати нове знання. Дослідницькі підходи, є відмінними від методів і намагаються

надати досліджуваним об'єктам шлях до наукового пізнання, визначити динаміку розвитку правових явищ, право вченого на вибір методології.

Встановлено, що методологічною основою дослідження є плюралістична методологія, яка поєднує дослідницькі підходи, методи, а також спеціально-юридичні прийоми і засоби пізнання. Виокремлено компоненти методології, перший складається з конкретних засобів і способів дослідження, другий – це приватно-наукова методика, представлена поняттями і принципами, третій – це світоглядна основа, ідеологічна база дослідження.

Виявлено аспекти дослідницького підходу, а саме концептуальний, стратегічний, тактичний і методологічний, на підставі цього обґрунтовано авторське поняття «дослідницького підходу» у широкому розумінні: це комплекс концептуальних, тактичних та методологічних аспектів. У вузькому розумінні термін «дослідницький підхід» застосовується до будь-якого з аспектів, що відповідають практиці вживання терміна у галузевому контексті дослідження.

Ключові слова: методологія, дослідницький підхід, метод, парадигма, спосіб, теорія, наука, право, юриспруденція, пізнання, раціональність.

АННОТАЦІЯ

Габаковска К.В. Исследовательский подход как элемент методологии в современной юриспруденции. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Частное высшее учебное заведение Университет Короля Данила, Ивано-Франковск, 2018.

Работа посвящена обоснованию основных положений теории исследовательских подходов как элемента методологии современной юриспруденции. Исследованы особенности процесса формирования исследовательских подходов в современной юриспруденции, принадлежащих к научным проблемам, и традиционно определяются как методологические. Они возникают на стыке разных научных дисциплин и отражают интегративные тенденции в развитии юридической науки. Объекты, которые изучаются с их помощью, дают возможность получить новое знание. Исследовательские подходы отличаются от методов и пытаются придать исследуемым объектам путь к научному познанию, определить динамику развития правовых явлений, право ученого на выбор методологии.

Установлено, что методологической основой исследования являются плюралистическая методология, которая сочетает исследовательские подходы, методы, а также специально-юридические приемы и средства познания. Выделены компоненты методологии, первый состоит из конкретных средств и способов исследования, второй – это частнонаучная методика, представленная понятиями и принципами, третий – это мировоззренческая основа, идеологическая база исследования.

Несмотря на широкое использование понятия «подход» в юриспруденции нет конкретного определения его содержания и границ применения. Несмотря на это, предлагается определять «подход» как комплексный алгоритм осмысления действительности, который возникает в результате сочетания фундаментальных идей и определенных методов, то есть как специфическое единство мировоззренческого, теоретического и методического знания, в котором главным является определенный субъектом познания порядок сочетание теории и метода.

Выявлены аспекты исследовательского подхода, а именно концептуальный, стратегический, тактический и методологический и на основании этого обосновано авторское понятие «исследовательского подхода»: в широком смысле – это комплекс концептуальных, тактических и методологических аспектов. В узком смысле термин «исследовательский подход» применяется к любому из аспектов, соответствующие практике употребления этого термина в отраслевом контексте.

Ключевые слова: методология, исследовательский подход, метод, парадигма, способ, теория, наука, право, юриспруденция, познания, рациональность.

ANNOTATION

Habakovskaya H.V. Research approach as an element of methodology in modern jurisprudence. – *On the rights of the manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Legal Sciences by Specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; the history of political and legal studies. – Private higher educational institution King Danylo University, Ivano-Frankivsk, 2018.

The work is devoted to the substantiation of the main provisions of the theory of research approaches as an element of the methodology of contemporary jurisprudence. The peculiarities of the process of formation of research approaches in modern jurisprudence, which belong to scientific problems are investigated, and are traditionally defined as methodological ones. They arise on the brink of various scientific disciplines and reflect integrative trends in the development of legal science. Objects that are studied with their help give you the opportunity to get new knowledge. Research approaches are different from the methods and try to give the investigated objects the way to scientific knowledge, determine the dynamics of the development of legal phenomena, the right of the scientist to choose the methodology.

It is established that the methodological basis of the study is a pluralistic methodology, which combines research approaches, methods, as well as special legal methods and means of cognition. The components of the methodology are singled out, the first consists of specific means and methods of research, the second it is privately - a scientific method, represented by concepts and principles, the third is a world-view basis, ideological basis of research.

The aspects of the research approach, namely conceptual, strategic, tactical and methodological, are revealed, and on the basis of this the author's concept of "research approach" in the broad sense is a complex of conceptual, tactical and methodological aspects. In the narrow sense, the term "research approach" applies to any aspect relevant to the practice of using this term in a scientific society.

It is stated that at the beginning of the investigated process the scientist faces a number of questions related to its realization, which, with regard to the object, in what aspect or aspect it is to be investigated, from which positions, representations or theories to consider. All this constitutes the essence of the research approach to the problem. It can be defined as a complex of basic output systems, which includes the corresponding top-priority representation of the object being studied, as well as the strategy, tactics and means of solution that are largely determined by these ideas. The aspects of the research approach, namely conceptual, strategic, tactical and methodological, are revealed, and on the basis of this the author's concept of "research approach" is substantiated. In the broad sense, it is a complex of conceptual, tactical and methodological aspects. In the narrow sense, the term "research approach" applies to any aspect that is consistent with the industry practice of using this term.

Considered research approaches, methods, techniques cover only a certain part of the methodological means of the search stage, which are characterized by dialectical features. However, they also show that in our scientific knowledge, not only dialectical logic functions, but also dialectical methodology, which continues to be an actual topic of perspective research.

Keywords: methodology, research approach, method, paradigm, method, theory, science, law, jurisprudence, cognition, rationality.